

שימת שלום בניהם

הרב יהושע ון דייק

הרמח"ל בפתיחה לספרו מסילת ישרים אומר שישנם דברים הידועים לכל - שאנשים חושבים שהם יודעים אותם, אך מצד האמת הם לא מבינים אותם לעומקם. במאמר זה עוסק בביאור פתגם ידוע, אך מבררו לעומק: "עבירות שבין אדם לחברו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו"

עד שירצה את חברו

המשנה במסכת יומא פרק ח' משנה ט' עוסקת בענייני כפרה ביום הכיפורים:

האומר "אחטא ואשוב, אחטא ואשוב" - אין מספיקין בידו לעשות תשובה. "אחטא ויום הכפורים מכפר" - אין יום הכפורים מכפר. עברות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר. עברות שבין אדם לחברו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה: (ויקרא טז ל) "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם לחברו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו.

הגמרא במסכת יומא (פז, א-ב) דנה במשנה זו, ובעיקר באמירה שמופיעה במשנה בסוף הפרק האומרת: "עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו", בהקשר זה, של ריצוי חברו כדי לזכות בכפרה ביום הכיפורים, הגמרא מביאה שלושה סיפורים העוסקים בנושא:

רבי זירא כי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה.

רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא לא אתא לקמיה. במעלי יומא דכפורי אמר איהו: איזיל אנא לפיוסי ליה. פגע ביה רב הונא אמר ליה: להיכא קא אזיל מר? אמר ליה: לפיוסי לפלניא, אמר: אזיל אבא למיקטל נפשא. אזל וקם עילויה, הוה יתיב וקא פלי רישא, דלי עיניה וחזייה אמר ליה: אבא את? זיל, לית לי מילתא בהדך! בהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא, ומחזייה בקועיה וקטליה.

רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי, עייל אתא רבי חייא הדר לרישא, עייל בר קפרא הדר לרישא, אתא רבי שמעון ברבי הדר לרישא. אתא רבי חנינא בר חמא אמר: כולי האי נהדר וניזיל? לא הדר. איקפיד רבי חנינא, אזל רב לגביה תליסר מעלי יומי דכפורי, ולא איפייס. והיכי עביד הכי? והאמר רבי יוסי בר חנינא: כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים!, רב שאני. ורבי חנינא היכי עביד הכי? והאמר רבא: כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו! אלא, רבי חנינא חלמא חזי ליה לרב דזקפוהו בדיקלא, וגמירי דכל דזקפוהו בדיקלא רישא הוי. אמר: שמע מינה בעי למעבד רשותא. ולא איפייס, כי היכי דליזיל ולגמר אורייתא בבבל.

הסיפור הראשון מספר על רבי זירא. כאשר היה לרבי זירא סכסוך עם מישהו שפגע בו, ואותו אחד לא בא לבקש ממנו סליחה, רבי זירא היה "ממציא עצמו", כלומר, כך מפרש רש"י, היה דואג לבוא לפני אותו אדם המסוכסך איתו, כדי להזכיר לאותו אדם את הסכסוך ביניהם, וכך אולי אותו אדם יחזור בתשובה ויבקש את סליחתו.

הסיפור השני מספר על רב שהיה לו סכסוך עם קצב. אותו קצב לא בא לבקש סליחה מרב בערב יום הכיפורים, ולכן רב החליט שהוא ילך בעצמו, לפייס את אותו אדם. בדרך לקצב רב פוגש את רב הונא, ששואלו לאן פניו מועדות, רב עונה שהוא בדרך לפייס את אותו קצב. רב הונא, אחר ששמע את הסיפור, אומר שעקב התנהגות הקצב וזאת שלא בא לפייס את רב, מידת הדין תפגע בו. וכך באמת מתרחש, רב מגיע לקצב, אותו קצב מבקש, כאשר רואה את רב, לגרשו, ובאותו רגע, עצם של ראש הבהמה שהיה בוקע בה עפה עליו והכתה אותו בצווארו והרגתו.

הסיפור השלישי מספר על רב היה מקריא את פרשת מקרא של נביאים או כתובים לפני רבי, אחרי שהתחיל לקרוא בפרשה, הגיע רבי חייא באיחור ונכנס לבית המדרש ולכן רב החליט לחזור לראש הפרשה, ואז הגיע בר קפרא גם באיחור, ורב חזר לקרוא בשנית את הפרשה מהתחלה, וכך שוב עם אדם שלישי. לאחר שהתחילו

לקרוא מהתחלה שלוש פעמים, הגיע רבי חנינא בר חמא. אמר לעצמו רב: כמה אפשר לחזור ולהתחיל בגלל מאחרים? והחליט שלא לחזור בשביל רבי חנינא, ומשום כך הקפיד עליו רבי חנינא שנה שלמה. רב הלך לבקש סליחה ממנו שלוש עשרה פעמים בערב יום הכיפורים אך רבי חנינא לא התפייס. הגמרא שואלת, איך זה ייתכן, הרי אדם צריך לבקש עד שלוש פעמים סליחה מחברו, ודי לו בזה, אם כן, מדוע רב הלך לבקש סליחה שלוש עשרה פעמים? הגמרא משיבה, שרב הוא מקרה שונה כיוון שהוא היה מחמיר על עצמו יותר מאחרים, ויש מפרשים שרבו שונה כי רבי חנינא היה כרבו של רב וכנגד רבו אין דין של שלוש פעמים. הגמרא ממשיכה ושואלת שאלה הפוכה: מדוע רבי חנינא מסרב למחול לרב? ומשיבה, כיוון שראה רבי חנינא בחלום את רב זקוף על גבי דקל, שזהו סימן למנהיגות. רבי חנינא היה ראש ישיבה, ואם רב עתיד להיות ראש ישיבה מסתבר שהוא, רבי חנינא, עתיד למות. ובכדי למנוע את גזירת הדין, אמר רבי חנינא לא ימחל, וכך כיוון שמורו ורבו לא מוחל הוא יעזוב למקום אחר בו הוא יהיה ראש ישיבה, ובכך לא ייפגע רבי חנינא.

להרבות אהבה ואחוה

בעקבות הגמרא הזאת פסק השו"ע:

עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו אפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לפייסו. ואם אינו מתפייס בראשונה, יחזור וילך פעם שניה ושלישית ובכל פעם יקח עמו שלשה אנשים. ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים, אינו זקוק לו. (מיהו, יאמר אחר-כך לפני עשרה שבקש ממנו מחילה) (מרדכי דיומא ומהרי"ל). ואם הוא רבו, צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס. (אורח חיים תר"ו, א)

הרמ"א מוסיף:

הגה: והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול (מהרי"ל), אם לא שמכון לטובת המבקש מחילה (גמרא דיומא). ואם הוציא עליו שם רע אין צריך למחל לו (מרדכי וסמ"ג והגה"מ פ"ב מהלכות תשובה ומהרי"ו).

הרמ"א הוסיף ואמר שמותר לא למחול אם זה לטובת מבקש המחילה. נושאי הכלים התקשו מנין הרמ"א למד דין זה. מתוך קושי זה בא בעל התורה תמימה ואומר:

אבל ראה זה פלא (והעירני על זה ידי הרה"ח ר' שמעון כהן נ"י), כי בנוסחת ש"ס כתיבת יד כאן (המובאה ב'דקדוקי סופרים') יש גרסא אחרת, 'דבמקום שכתוב לפנינו 'דזקפוהו בדקלא, שמע מינה בעי למיעבד רשותא', כתוב שם 'דזקפוהו בבבל', שמע מינה בעי למיעבד רשותא בבבל'. והביאור הוא, כי רב ורבי חנינא שניהם היו בארץ ישראל, וראה רבי חנינא בחלום כי רב יהיה לראש ישיבה בבבל, אך ידע כי לא ירצה רב לילך מארץ ישראל לבבל, לכן לא רצה רבי חנינא להתפייס לו, כדי שעל ידי זה ידחק לה המקום כאן בארץ ישראל וילך מכאן, וילך לבבל ויהיה שם ראש ישיבה, וכסיום לשון הגמרא [גם בגרסתנו]: 'ולא אפייס, כי היכי דליזל וליגמר אורייתא בבבל', ולפי זה באמת לא אתפיס לה רבי חנינא כי אם בשביל טובתו של רב, ודברי הרמ"א מאירים.

(תורה תמימה בראשית ז, יז)

כלומר, בגרסת הגמרא האחרת הגמרא אומרת שרבי חנינא ראה בחלומו את רב דזקפוהו "בבבל", מכאן הבין רבי חנינא שרב עתיד להיות ראש ישיבה בבבל, אך הוא ידע שרב לא ירצה לעזוב את ארץ ישראל ולכן בכוונה הוא לא התפייס עם רב, על מנת לדחוף אותו, בעל כורחו, ללכת לבבל. התורה תמימה סובר שזו כנראה הגרסה שהייתה בידי הרמ"א, שבעקבותיה פסק שמוותר לא להתפייס לטובת מבקש המחילה.

בהמשך מסביר התורה תמימה עוד גמרא שקשה להבינה:

ולכלל דינו של הרמ"א, נראה להביא ראייה נאמנה ממה שאמרו בתענית (כ, ב): מעשה ברבי אלעזר ברבי שמעון, שנודמן לו אדם אחד מכוער ביותר; אמר לו: שלום עליך, רבי! ולא החזיר לו שלום. אמר לו: כמה מכוער אותו האיש וכו'; ואחר כך הרגיש רבי אלעזר ברבי שמעון שחטא במה שהכלימו, ובקש ממנו מחילה, ולא רצה אותו האיש למחול לו. וכתבו התוספות בשם מסכת דרך ארץ דאותו אדם היה אליהו, ולטוב נתכוון שלא רצה למחול לו, כדי שלא ירגיל בדבר, עד כאן. והן הן דברי הרמ"א, ופלא על הפוסקים שלא העירו מזה.

(תורה תמימה בראשית ז, יז)

רבי אלעזר ברבי שמעון לא החזיר שלום לאדם המכוער שברכו לשלום, לאחר שרבי אלעזר הבין שפגע באותו האיש, הוא בא לבקש את סליחתו אך ללא הועיל. בעלי התוספות אומרים על כך משהו מוזר, אותו אדם מכוער שנתקל ברבי אלעזר הוא אליהו הנביא שהתגלה כדי לחנך אותו על מנת שלא ירגיל לעשות בדבר. יוצא שהתוספות מתירים לאדם לא לסלוח בכדי שהבן אדם הפוגע ילמד לקח. ומכאן, אומר התורה תמימה, מקור נוסף שעל פיו פסק הרמ"א.

המטרה בבקשת סליחה היא לעשות שלום, אהבה ואחוה, לכן גם אם כרגע אי המחילה נראה דבר אכזרי, כיוון שבגללו יגרם יותר שלום, ויותר אהבה אחוה וממילא אותו אדם יכיר תודה על כך בסופו של דבר, הדבר מותר. ניתן לראות זאת לדוגמה במגמות חינוכיות, פעמים רבות הורים לא מוותרים לילד על עונש שהוטל עליו בשל מעשה שעשה, והדבר לטובתו, כיוון שאם יסלחו ויוותרו לו, הוא עלול לחזור ולעשות את המעשה שנית.

עניינה של המחילה

אני מבקש לחזור לסיפור של רב ורבי חנינא ביומא. הגמרא התעסקה בבקשת המחילה של רבי, ובאי קבלת המחילה של רבי חנינא, אולם יש קושי שהגמרא לא העלתה, לפני שאנחנו מתעסקים האם התקבלה המחילה, למה רב צריך בכלל לבקש מחילה? אדם מאחר לשיעור, הוא יודע שחזרו על השיעור מתחילתו שלוש פעמים בגלל איחורים, האם הוא באמת מצפה שיחזרו למענו שוב? למה לרב כל כך דחוף לבקש מחילה על הקפדה לא הגיונית של רב חנינא? את השאלה זו שואל ה'שפת אמת' בחידושים שלו על ה"ש"ס ומתריך בשני דרכים:

בגמ' איקפד ר"ח אזיל רב לגבי' כו' הא דהקפיד ר"ח אע"ג שלא הי' מחויב לחזור בשבילו, אך לפי שהחזיר, 'לאחרים החזיר', ועברו לא החזיר הוי בזיון. א"ג אף שלא הי' כדוין מה שהקפיד אזיל רב לפייסו, דהא משמע דביוה"כ איכא קפידיא שיתפייס א' עם חברו ואין נפקותא אם הצדק עמו במה שמקפיד עליו או לא מ"מ צריכין להתפייס.

תירוץ ראשון, רב צריך לבקש סליחה מרבי חנינא כיוון שהוא חזר שלוש פעמים למען המאחרים ורק למענו לא, ויש בזה בזיון של תלמיד חכם ולכן צריך לבקש מחילה. אם רב לא היה חוזר למען אף אחד מהמאחרים, לא היה נוצר בזיון וממילא לא היה מקום לרב לבקש מחילה אך כשחוזרים לאחרים ולא חוזרים לרבי חנינא- הרי זה פגיעה בר' חנינא שהוא תלמיד חכם גדול. התירוץ השני של ה'שפת אמת' מחדש חידוש גדול בנוגע לענייניו של יום הכיפורים, ה'שפת אמת' אומר: זה בכלל לא משנה מי פגע במי, העיקר הוא שאנחנו צריכים לדאוג שביום הכיפורים אחד יתפייס עם חברו מבלי להתחשב מי פגע במי. ולכן כאשר רב רואה שרבי חנינא נעלב, אומר לעצמו רב: גם אם אני בסדר ואני לא אשם בזה שר' חנינא נעלב, אני צריך לדאוג להגיע ליום הכיפורים מפויס, ולכן אני אבקש ממנו סליחה. דברי השפת אמת קשים לכאורה להבנה, כיצד ייתכן שאדם שנפגע מאחר ילך לבקש סליחה ממנו, הרי הוא זה שאמור למחול!?

על פי הרא"ש על מסכת יומא (פז, א) נראה שהדברים יתבררו ביתר ביאור:

וישים אדם אל לבו ערב יום הכפורים לפייס כל אדם שנוטר לו איבה כדאמרינן (לעיל פז): גבי רב דהוה ליה לרבי חנינא מילתא בהדיה אזל גביה תריסר מעלי יומא דכיפורי ולא איפייס. ואמרינן נמי התם (שם) רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא נטר ליה תריסר ירחי דשתא ולא אתא כי מטא מעלי יומא דכיפורי אמר איזול אנא ואפיק ליה מדעתיה כדי שיהא לב כל ישראל שלם עם חבריו. כדאיתא בפירקא דרבי אליעזר (פמ"ו ע"ש) ראה סמאל שלא מצא חטא בישראל ביום הכפורים ואמר ריבון העולם יש לך עם אחד כמלאכי השרת. מה מלאכי השרת יחפי רגל אף ישראל יחפי רגל ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין להם קפצים כך ישראל עומדים על רגליהם ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתיה אף ישראל כן ביום הכפורים. מה מלאכי השרת שימת שלום ביניהם אף ישראל ביום הכפורים כן. מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל כן ביום הכפורים. ומתוך מדרש זה נהגו באשכנז הרבה בני אדם שעומדים כל היום בזקיפה.

הרא"ש מחדש, והב"ח פוסק זאת להלכה, שכל השנה חובה לפייס את חברו, אך בערב יום הכיפורים זו מצווה מיוחדת, ולכן הגמרא מדגישה שרב היה הולך לבקש סליחה מרבי חנינא דווקא "במעלא דיום כיפורה". הרעיון הזה מתבטא גם במיקום המצווה בשו"ע, המצווה אינה מופיעה בהלכות שקשורות לבין אדם לחברו, אלא בהלכות יום הכיפורים. לאמור, אם לא קיימת את המצווה במשך כל השנה, בערב יום הכיפורים יש לך מצווה מיוחדת לפייס את חברך.

כך פסק הב"ח בפירושו:

ויתן כל אדם אל לבו בערב יום כיפור לפייס וכו' כן כתב הרא"ש בפרק יום הכפורים והביא ראיה לדבריו ורצונו לומר שאל יאמר היום או למחר אפייסנו אלא בערב יום הכפורים יפייסנו ולא יעבור מה שאין כן בשאר ימות השנה שאף על פי שראוי לכל אדם לפייס תיכף למי שפשע כנגדו מכל מקום יכול הוא להניח הענין ליום אחר.

(ב"ח סימן תרו, א)

בסוף דברי הרא"ש מובא מדרש מפרקא דרבי אליעזר. נשאלת השאלה, מדוע הרא"ש נצרך להביא מדרש זה? אם תאמר, כדי שנלמד שצריך לפייס אחד את חברו לקראת יום הכיפורים, ניתן ללמוד זאת במפורש מהמשנה: "אין עבירות שבין אדם לחברו אין יום כיפורים מכפר עד שירצה את חברו". אם תאמר, כדי שנדע שללא

פיוס זה לא נצא זכאים בדין, הדבר פשוט, ואין צורך בראיה לכך. אם כן, מדוע הביא הרא"ש את המדרש? מה הוא בא לחדש?

ענינו המיוחד של יום הכיפורים

כדי להבין את החידוש של המדרש אנחנו צריך לראות את המדרש במקורו.

אמר סמאל לפני הקב"ה רבון כל העולמים על כל הגויים נתת לי רשות ועל ישראל אין אתה נותן לי רשות, אמר לו הרי יש לך רשות עליהם. לפיכך נותנין לו שוחד ביום הכפורים שלא לבטל קרבן של ישראל, שנאמר "גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל" (ויקרא טז, ח), גורלו של הקב"ה קרבן עולה וגורלו של עזאזל שעיר חטאת, וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר "ונשא השעיר עליו את כל עונותם" (שם שם כב), ראה סמאל שלא נמצא בהם חטא ביום הכפורים אמר לפניו רבוננו של עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת בשמים: מה מלאכי השרת אין להם קפיצין כך ישראל עומדים על רגליהם ביום הכפורים. מה מלאכי ישראל אין להם אכילה ושתייה כך ישראל אין להם אכילה ושתייה ביום הכפורים. מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל נקיים מכל חטא ביום הכפורים. מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כך ישראל שלום מתווך ביניהם ביום הכפורים. והקב"ה שומע עתירתו של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל הכהנים ועל כל עם הקהל למגדול ועד קטן, שנאמר "וכפר את מקדש הקדש וגו' ואת המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר" (ויקרא טז, לג). (פרקי דרבי אליעזר, מו)

המדרש מסביר שביום הכיפורים כביכול משחדים את השטן שרוצה לקטרג, ובנתינת השוחד הצלחת להטות את השטן שיהיה לטובתך. המדרש מסביר שהקב"ה נותן יום אחד בשנה לשטן לבוא ולקטרג עליהם, והיום הזה הוא יום הכיפורים. מה קורה ביום כיפורים? כולם צדיקים, מערב עד ערב כל היום בתפילה, אין לשון הרע, לא אוכלים לא שותים, לובשים בגדי לבן, שורה שלום ביניהם. כאשר השטן מגיע ביום כזה הוא רואה שהכול טוב, ולכן הם יעברו את יום הדין ויצאו זכאים. אך מיד עולה השאלה: האם באמת השטן מסתפק ביום הזה, והוא לא שואל מה קורה אצלם במשך כל השנה? האם באמת אפשר לבלבל את השטן עד כדי כך? וכי השטן לא יודע מהו התנהגותם של עם ישראל כל השנה?

התשובה לשאלה טמונה במדרש עצמו. העובדה שהקב"ה אינו חושש מהשאלה הזו, והוא אומר לשטן שילך לבדוק דווקא ביום הכיפורים כדי שיסתמו טענותיו, מראה

שמבחינת הקב"ה אם אתה בסדר ביום כיפור, היית בסדר כל השנה. הבנה זו עוזרת להבין יותר טוב את דברי ה'שפת אמת' שהבאנו לעיל.

עד כאן הבנו בפשטות שעניין עבירות של בין אדם לחברו שצריך לכפר עליהם לפני יום הכיפורים הוא עניין טכני, שמטרתו להגדיל את מאזן הזכויות על מנת לצאת זכאי בדין. בא ה'שפת אמת' ואומר, לא, עניינו של יום הכיפורים הוא לא רק זיכוי בדין הפרטי, אלא זהו זיכוי של כל עם ישראל, וכדי לזכות את כל עם ישראל אנחנו צריכים להיות בבחינת מלאכים. ומסביר המדרש שהכוונה שיהיה שימת שלום ביניהם, אמנם יש פרטים נוספים שבאמצעותם מתדמים למלאכים, לובשים בגדי לבן ולא אוכלים ושותים, אבל הבחינה הקשה להגיע אליה היא השלום. אצל המלאכים לכל אחד יש תקפיד, וכל אחד מקיימו וממלא את ייעודו ומשום כך אין ביניהם מריבה. המקור לכל המריבות מגיע מכך שכל אחד חושב ומרגיש שהשני תופס את מקומו, וזה יוצר קנאה, שנאה ותחרות. אם האדם מבין שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריאה, ואין הקב"ה לוקח כמלוא הנימה ששייכת לחברך, ואם תיקח חלק ששייך לחברך, תחזיר את זה בגלגול הזה או בגלגול הבא וכן הלאה, אז לא היה מציאות של מריבות. כל השנה יש יצר הרע שגורם לקנאה, שנאה ותחרות. המדרש מלמד אותנו שאם נדע להגיע נקיים ליום הכיפורים, במוכן הזה שריצינו את חברנו ואנחנו מאוחדים, זה יסגור על כל עם ישראל. הרצון לתשובה כללית מתבטא בעבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים, במהלך כל עבודתו עם ישראל מחכה ללשון הזוהרית שצבעה יהפוך מאדום ללבן, סימן המעיד על התשובה הכללית של העם, שכל העם נידון לזכות.

על פי דברי הפרקי דרבי אליעזר מתבאר ביתר ביאור תירוצו של ה'שפת האמת' מדוע רב שלא פגע ברבי חנינא בכל זאת מתחנן למחילה מרבי חנינא, רב בא שלושה עשרה פעמים לפייס את ר' חנינא כיוון שאין זה משנה מי פגע במי. בהלכות בין אדם לחברו ודאי שהפוגע הוא זה שצריך לבקש סליחה, אבל רב מבין שאם הוא לא יבקש ממנו סליחה, תפילת יום הכיפורים של כל עם ישראל תהיה מעוקבת כי אין שימת שלום בינינו, והשטן ביום הכיפורים, היום היחיד בשנה שהקב"ה נותן לו לבוא לבחון את עם ישראל, יראה זאת והם לא יכתבו לחיים. לכן הרא"ש מביא פה את המדרש, הרא"ש לא רצה להשאיר את התשובה שבין אדם לחברו רק במוכן הפרטי, כלומר, על מנת שתצא אתה זכאי בדין ותכתב לחיים טובים תרצה את חברך, אלא החידוש הוא לרצות את חברך זה אפילו בדרגה של רב, שהוא הצד שנפגע, ולמרות זאת הוא זה שטורח וממציא את עצמו לפני הפוגע כיוון שהוא הבין את הרעיון שגלמד מפרקי דרבי אליעזר, שעניינו של יום הכיפורים הוא "שימת שלום ביניהם". חלק מהכוח של יום הכיפורים הוא האחדות, ואם אין אחדות- יש חיסרון

ביום הכיפורים. זה לא רק שכף המאזניים חסר אלא זה חלק מהמלאכיות שחסר. יש מדרגה של יום כיפור שמתבטאת במלאכיות שלא יכולה להיבנות רק מאי אכילה ושתייה אלא באי הקנאה השנאה והתחרות הנמצאת במלאכים. ולכן הפיוס לחברו אינו כי עשה לו רע אלא למנוע את הקיטוב ולהרבות את ההרמוניה.

נשאלת השאלה, מה העניין הזה? השטן בא ביום הכיפורים, כולם מבקשים סליחה ופתאום כולם 'מלאכיים', אבל מה קורה ביום שאחרי כשחוזרים לשגרה? למה השטן לא אומר לקב"ה: מה ההצגה הזאת? הרי הם לא ככה כל השנה, במהלך השנה הם לא עומדים ברמה הזאת, אז מה פתאום אתה נותן לי יום אחד לקטרג, כדי לבחנם על שנה שלמה, כשבאותו יום הם מציגים עצמם כמלאכים?

עניין 'ההצגה' ביום הכיפורים

נראה לומר שלוש תשובות בדבר. קודם כל, כמדומני ששמעתי זאת מהרב אביגדור נבנצאל שליט"א, אנשים הרי שואלים על כל התשובה בימים הנוראים: מהו עניין התשובה, אם אחרי הימים הנוראים הכל חוזר לכשהיה? והתשובה משולה לאדם שמנקה חלון ויבואו וישאלוהו בשביל מה לך, והרי בעוד שבוע יהיה אובך והחלון שוב יתלכלך? במקרים כאלה השאלה לא עולה כיוון שידוע ששוב עתיד להתלכלך, אבל אם לא תנקה עכשיו, זה יתמלא בכלוך ובעוד לכולך, ואחר כך, מרוב הצטברות הלכלוך, גם אם תקלף את הצבע, הלכלוך לא ירד, וודאי שלא יהיה כבעבר. כך זה נכון גם בעניין התשובה; התשובה, בין בעניינים של בין אדם למקום ובין בעניינים של בין אדם לחברו, לא תועיל אם לא תהיה אמיתית, רק מן הפה לחוץ, התשובה צריכה להיות אמיתית, אבל אנחנו מתנקים כל שנה למרות הידיעה שעלול האדם לפול שוב, אנחנו מתנקים כל שנה מחדש כדי שהאדם יוכל להתחיל את השנה עם דף חדש ונקי, פעם אחת בשנה בה אנחנו מטהרים את עצמנו רוחנית, ומתנקים ובלא זה נשאר עם זוהמה שקשה מאוד יהיה להיפטר ממנה גם לאחר תשובה. ובהבנה זו אנו מבינים עד כמה חשובים הם הימים הנוראים וכיצד החיים היו נראים בלא הימים הנוראים.

תשובה שנייה מופיעה גם כן בשפת אמת על יום הכיפורים תרנ"ב:

מערב עד ערב כו' ולמדו מכאן תוספות מחול אל הקודש. כי יוהכ"פ הוא מעין עוה"ב והוא יום מיוחד מכל ימות השנה כמ"ש ז"ל על פסוק ימים יוצרו ולא אחד בהם זה יוהכ"פ שמאיר בו הארה מעולם העליון. ואפילו השטן אין לו רשות להשטיין. ומאחר ששס"ה ימים בשנה הם נגד שס"ה גידין בנפש. נראה כי זה היום הוא גיד המילה. לכן ניתן לבני רשות להסיר הערלה מזה הגיד. וכמו כן הוסר

השטן מזה היום. לכן איתא בפרקי דר"א כי אאע"ה נימול ביוהכ"פ. ויליף גו"ש בעצם היום הזה דכתיב במילת אברהם וביוהכ"פ כתיב עצם היום. והרמז כנ"ל שיש בו התגלות אור פנימי והערלה מוסרת מזה היום ומזה המקום. ולכן זה היום והמקום מאיר לכל הימים. וכמו כן גיד המילה כולל כל הגידין וכל האדם ומעלה כולם כמ"ש מי יעלה לנו כו'. וכמו כן זה היום מעלה כל הימים. ודבר שהי' בכלל ויצא כו' ללמד על הכלל כולו יצא וניתן זה היום לבנ"י עדות שהם מוכנים לעוה"ב. וכמו כן במילה דכתיב ועמך כולם צדיקים כו'. ולכן צריכין לבטל כל הימים אל זה היום ולערב אותם כדי שיהי' לכולם יניקה מזה היום. וזהו הרמז מערב עד ערב. ופי' ולו אחד בהם קרי וכתוב לו בוא"ו ובאל"ף. פי' שזה היום מעלה כל הימים למעלה מן הטבע כמ"ש במ"א כי ע"י הביטול אל שורש הנעלם זה עיקר הקיום. ולכן יש לשמוח בבוא זה יום הקדוש. לכן האוכל בתשיעי כו' בזו השמחה יש בו הארה מיוהכ"פ. וכמו כן במוצאי יוהכ"פ דכתיב עד ערב וקשה ג"כ וכי בערב מתענין הלא ביום מתענין. רק האוכל ושמה במוצאי יוהכ"פ כאלו התענה. ונמשך הארה ע"י זו השמחה מיוהכ"פ לכל הימים. וכמ"ש לך אכול בשמחה כו'.

ה'שפת אמת' מסביר את הרעיון ההגותי העומד מאחורי עניין הכפרה ביום הכיפורים, אם אחרי יום הכיפורים הכול נשאר כשהיה, התשובה הייתה באמת רק 'הצגה', אבל אם האדם לקח את יום כיפור והחיל אותו גם על ימי החול, וודאי שהתשובה מועילה. כאשר התשובה ביום הכיפורים היא אמיתית, הקב"ה יודע שיש סיכוי שנחטא עוד הפעם, אבל החטא כבר לא יהיה אותו חטא. כאשר התשובה היא אמיתית, כל יום כיפור אינו דומה למשנהו, כיוון שמכל יום כיפור אדם מתקדם, ממנו הוא יונק את הכוח שצבר לימי המעשה, גם אם הוא לא נשאר באותה רמה רוחנית, אך מתוך יניקה זו האדם ממשיך ומתקדם. לכן יש עניין לקבל על עצמנו כל מיני חומרות, גם כאלה שלא בטוח שנצליח לעמוד בהם במשך השנה, כי בימים אלה צוברים כוחות רוחניים, שבעז"ה יישארו בנו לכל השנה, וגם אם לא, כל שנה נצברים עוד ועוד כוחות, כך שבסוף זה יצטבר לכוחות אדירים.

יום כיפור - זה הכי אני

תשובה שלישית מצאתי בספר הליכות שלמה לגרש"ז אוויערבך זצ"ל (על הלכות ר"ה, עמ' שפג) בביאורו לדברי הגמרא בנדירים:

הרוצה שיאכל אצלו חבירו, ומסרב בו ומדירו, נדרי זירוויין הוא; והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: "כל נדר שאני עתיד לידור

יהא בטל", ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר. אי זכור, עקריה לתנאיה וקיים ליה לנדריה!

(נדרים כג, ב)

הגמרא אומרת שמי שרוצה שימחקו נדריו, יעמוד בערב ראש השנה ויאמר: כל הנדרים שאני ידור מכאן והילך במשך השנה, הריני מודיע עכשיו שהרי הם בטלים ומבוטלים לא שררין ולא קימין. ישנה מחלוקת ראשונים בגמרא בנדרים האם זה דווקא בערב ראש השנה, או שכל השנה אדם יכול להגיד את התנאי הזה. לדעת הרמב"ם בכל זמן יכול לעשות זאת. אולם השיטה המקובצת והתוספות ישנים אומרים שדווקא בראש השנה אדם יכול לומר את תנאי זה ולא בכל השנה, ונשאלת השאלה, כך שאם אדם נדר סתם במשך השנה - בלי שיאמר אני זוכר שביטלתי, ואף על פי כן אני נודר - הנדר יהיה מבוטל. מדוע דווקא בראש השנה תנאי זה פועל ולא בכל ימות השנה? עונה על כך הגרש"ז (שם):

אבל בשיטה מקובצת בשם רבנו נתנאל הקדוש וכן בתוס', ישנים שנדפס מחדש כתבו דווקא בר"ה מהני מפני שאז יש להאדם גמירות הדעת הנכונה והשלימה לעניין זה שאינו חפץ בנדרים. ומזה יש להתבונן שטעות הוא לחשוב סתם מציאות ומדרגת היא זו של כל השנה ומה שנשתנה למעליותא בר"ה ויוה"כ הוא רק מפחד הדין גרידא, שהרי מדברי הראשונים הללו מבואר שאנו קובעים שכיון שבר"ה או יוה"כ גילה דעתו שאינו חפץ בנדרים הנ"ל מעשיו בשאר ימות השנה כטעות, והיינו כי אין זה דעתו האמתי והשלימה אלא דווקא בר"ה ויוה"כ היא דעתו ומציאותו האמיתית.

אנשים חושבים בפשטות שהאדם האמיתי הוא מה שהוא בכל ימות השנה, אבל מה שהוא בראש השנה וביום כיפור זה סתם הצגה מפני אימת הדין. מחדש הגרש"ז, בדיוק הפוך. בימים הנוראים אנחנו מי שאנחנו באמת, זו האמת הפנימית 'שלנו'. בימים אלו אנו מבטאים את רצונותינו האמתיים, כאשר אדם עומד בימים הנוראים, ואומר שאינו רוצה שיהיו לו נדרים במהלך השנה והוא מבטל אותם מעתה, זהו רצונו הפנימי, ולכן תנאי זה פועל דווקא בראש השנה ולא בזמן אחר. זה גם מסביר מדוע השטן מאמין למתרחש ביום כיפור, כיוון שמי שאנחנו בימים הנוראים זה מי שאנחנו באמת, זהו הרצון הפנימי האמתי שלנו, ואילו בשאר השנה אנחנו נאבקים ביצר הרע ובגילויים חיצוניים אחרים. השטן - זה יצר הרע, וכל השנה יש את השאור בשעיסה ושיעבוד המלכויות שמעכב ולכן הקב"ה לא נותן לו לקטרג כל השנה אלא דווקא ביום הכיפורים. אך גם ביום הכיפורים מגיע היצר הרע בצורה מתוחכמת ושואל: אם אתה מלאך היום אם כך למה כל השנה אתה לא כזה?, אך הקב"ה לא

'קונה' את טענת השטן ואף אנו אסור להתפתות לדברי היצר הרע. אין או הכל או כלום, יש עיכובים אך הרצון לשוב ועיצומו של היום הקדוש- זה הוא האמת הפנימית האמתית שלנו.

והן הן דברי הרמב"ם בהלכות תשובה בעניין השופר: 'עורו ישנים משנתכם ונרדמים מתרדמתכם' וכו' והיינו שבראש השנה צריך האדם לבוא למצב של 'ער', שהוא מצבו הרגיל של אדם, ואילו בשאר ימות השנה נחשב כאילו נרדם וישן ואינו בדעתו האמתית איך צריכה להיות הנהגתו בכל ימי השנה. (הליכות שלמה שם).

בכך מבואר מדוע הקב"ה שולח את השטן ביום הכיפורים דווקא. כי יום הכיפורים זהו המצב האמתי הפנימי של כל יהודי. זהו המצב העירני שבו מתגלה הכח האמיתי של עם ישראל מה שאין כן כל השנה שזהו מצב של תרדמת. ועל כן חשוב כל כך להתנהג כמלאכיים ביום הזה ובייחוד בעניין שימת השלום בינינו. וכאשר אנו באים נקיים מעוונות ומאחדים בלבבות ביום הקדוש הזה מיד הקב"ה מקבל את תשובתנו ברצון ומסתתמים כל המקטרגים.

ויהי רצון שנוכה להרבות 'שימת שלום בינינו' ומתוך כך נזכה כולנו להיכתב ולהיחתם לחיים טובים ביום הדין הבא עלינו לטובה, אמן כי יהי רצון.

הרב יהושע ון דייק, רב בישיבת הגולן ורב הישוב רמת מגשימים